

STORTINGET

Representantforslag 118 S

(2017–2018)

fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Masud Gharahkhani, Lene Vågslid, Siri Gåsemyr Staalesen, Maria-Karine Aasen-Svensrud og Jan Bøhler

Dokument 8:118 S (2017–2018)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Masud Gharahkhani, Lene Vågslid, Siri Gåsemyr Staalesen, Maria-Karine Aasen-Svensrud og Jan Bøhler om tiltak mot sosial kontroll og æresvold

---

Til Stortinget

Bakgrunn

Tiltak mot sosial kontroll og æresvold

Den bakenforliggende årsaken til sosial kontroll og fysisk og psykisk æresvold i ulike innvandremiljøer er at de har tatt med seg gamle tradisjoner og regler fra kaste- og klansamfunnet inn i vårt moderne demokrati, hvor individets frihet, likestilling og retten til å gjøre egne frie valg er grunnleggende. I kaste- og klansamfunnet velger storfamiliene hvilken familie de skal forbindes med gjennom barnas ekteskap. Dette kan få stor betydning for familiens økonomi, status og makt, bl.a. gjennom medgift og senere arv.

Når storfamilier legger andre hensyn enn barnas egne frie valg alene til grunn for ekteskap, og forventer at barna skal godta det, får det store konsekvenser for disse barnas liv og oppvekst. Jentene skjermes fra å vokse opp i åpne og frie omgivelser der de er likestilte med guttene og kan bli kjæreste og venn med hvem de vil. På en rekke koranskoler her i landet lærer barna kjønnsdelte rollemønstre hvor gutter og jenter undervises hver for seg. Foreldre i grunnskolen forteller stadig om at særlig jenter ikke får lov til å gå i barnebursdager hos klassekamerater eller delta på andre aktiviteter etter skoletid, fordi de ikke skal være sammen med andre gutter og

menn enn de som er i nær familie. Det er kjent at noen holdes borte fra svømmeundervisning og gymnastikk, ikke får dra på leirskole m.m. – eller at det stilles krav om kjønnsdelte opplegg. For at jentene ikke skal vekke menns og gutters oppmerksomhet, utsettes de også for krav om en bestemt bekledning, og de som ikke følger normen, risikerer å bli utsatt for det såkalte «moralpolitiet». De skamløse jentene og andre forteller endog om hvordan det kan bli krevd at det gjennomføres ydmykende og dypt krenkende uskyldighetskontroller, og at familiene legger fram jomfruattester for døtrene i forbindelse med arrangerte ekteskap – og at dette anses som avgjørende for familiens ære og gode rykte.

I miljøer hvor sosial kontroll praktiseres, opplever gutter større frihet enn jenter, og de kan ha større frihet til å delta i aktiviteter utenfor hjemmet. Men også gutter kan føle sitt liv og sin frihet sterkt begrenset ved at storfamilien skal planlegge hvem de skal gifte seg med i framtida, at de ikke kan ha naturlig omgang med jenter fra sine egne miljøer i frie omgivelser, og at de får som oppgave å passe på søsteren sin og beskytte hennes ære. Videre kan gutter som følge av disse rammene lett få et reaksjonært syn på jenter og kvinner som lever sine frie liv, og de kan behandle dem deretter når de omgås. Der til gjelder det for både gutter og jenter i flere av de store minoritetsmiljøene at de som har en annen seksuell legning – som å være homofil eller lesbisk – vanskelig kan stå fram med dette uten å bli utstøtt, noe Amal Aden og andre som har turt å stå fram, har gitt vitnesbyrd om.

Likestilling fra barnsben av

Når man vil bekjempe sosial kontroll og æresvold, er det grunnleggende å sørge for at gutter og jenter opplever likestilling og like rettigheter fra barnsben av. En må vise at dette gjelder på alle områder der samfunnet

kan gripe inn og ta ansvar – som ved å innføre nasjonale regler for felles svømmeundervisning, gymnastikk og fysisk aktivitet. Bare klare pedagogiske begrunnelser for å gjøre unntak kan aksepteres, ikke religiøse eller kulturelle begrunnelser. Også deltakelse på leirskole betyr mye for at barna skal integreres og få viktig kunnskap om natur og friluftsliv, og må sidestilles med den øvrige undervisningen, slik at alle deltar. For å få dette til må det legges opp til sterkere involvering av og informasjon til foreldrene, slik at de har mest mulig kjennskap til barnas aktiviteter i skolereggi.

Man vet at noen steder betyr koranskolene mye for barnas oppvekstmiljø, og at en del barn går der istedenfor å delta på felles skolefritidsordninger og aktivitets-skoler. Da er det viktig at det blir mulighet for tilsyn med og åpenhet rundt opplegget i koranskoler og andre skoler knyttet til trossamfunn, som en del av betingelsene for å få statsstøtte. Viktige faktorer her bør være bruk av norsk språk og at man ikke fremmer ekstreme holdninger og kjønnssegregering fra barnsben av. Det er også avgjørende at de som underviser barn på koranskoler og andre religiøse skoler, kan snakke norsk og har kunnskap om det norske samfunnet, noe som bl.a. kan sikres gjennom opprettelse av egen utdanning for norske imamer.

Slutt på represaliene

For at retten til å leve frie liv uten sosial kontroll og æresvold skal gjelde for alle, må man stoppe represaliene som settes inn mot gutter og jenter som vil integrere seg og frigjøre seg fra dette. Det er særlig viktig å sette inn konkrete tiltak mot fem typer represalier:

1. *At barn sendes tilbake til opprinnelseslandet fordi de er for integrerte eller for «vestlige», og skal opplæres i klan- og kastesamfunnets holdninger og regler.*

Ifølge en rapport fra Institutt for samfunnsforskning fra 2014 var det på undersøkelsestidspunktet 3 285 barn i de 15 mest berørte landene som var norske statsborgere, og som ikke var kommet tilbake til Norge. Pr. november 2017 hadde Utenriksdepartementet i fjor kun hjulpet elleve av disse med å komme seg tilbake, ifølge et svar fra innvandrings- og integreringsministeren i Stortingets spørretime. Disse etterlatte barna kan være i mange ulike situasjoner. Ikke alle er på koranskoler med vold og innesperring, slik en har sett i NRK-reportasjer. Men likevel kan det være alvorlig på andre måter, og det er viktig at man får en oversikt over deres skjebne, om foreldrene innfrir sin opplæringsplikt, og hva barna selv ønsker.

For at dette skal være mulig, må skoler, barnehager, barnevernet, kommuner, fylkeskommuner, Nav og alle som får opplysninger om barn som er etterlatt i utlandet, gå sammen om å utarbeide konkrete oversikter og la Utenriksdepartementet få tilgang til disse. Da vil am-

bassadene så langt det er mulig kunne undersøke situasjonen til de norske barna som er i de landene de har ansvar for. Dernest kan de eventuelt hjelpe dem hjem – og koble inn politi og barnevern hvis det er snakk om frihetsberøvelse, fare for liv og helse, omsorgssvikt og annet.

Like viktig er det at det bygges kunnskap og beredskap blant alle som jobber med barn, slik at de tidligere kan ta tak i signaler om og bekymringer for at barn kan bli sendt ut av landet og etterlatt der. Alle saker hvor det er bekymring for at barnet kan bli utsatt for dette, må undersøkes og avklares. Det beste er å forebygge og gripe inn i tide, så man kan avverge at dette skjer. Men når barn er etterlatt i langvarige opphold i utlandet, må skoler, barnehager, Nav og andre som først får vite om dette, uten unntak melde bekymringen til barnevernet. De må bruke hele sitt register av virkemidler til å arbeide med sakene, uavhengig av om barnet er etterlatt i et land tilsluttet Haag-konvensjonen av 1996, som forplikter til samarbeid, eller ikke. Loven om barnevernstjenester må endres slik at det blir klart at dette skal skje.

2. *At gutter og jenter slås og utsettes for grov fysisk og psykisk vold fordi de ikke innordner seg sosial kontroll.*

Både politiet og andre aktører, som kompetansesenteret i Bufdir, melder om en stor økning i antall saker som omhandler sosial kontroll og æresvold. Stovner politistasjon har slått alarm og sagt at de bare fram til august 2017 behandlet 70 slike saker, og at alle disse «er knyttet til at gutter og jenter nektes å leve livet sitt slik andre jevnaldrende kan» (Dagbladet 7. oktober 2017). Politiet «tror de så vidt har skrapet bort overflaten i antall saker som handler om ære, hevn og vold», og dessverre kommer det stadig opplysninger om at en del av dem som har bakgrunn i land hvor det er lov å slå barn, fortsetter med det her i landet.

Der dette er aktuelt, må det i foreldremøter og foreldresamtaler i skole og barnehage og ved alle møtepunkter mellom foreldre og dem som jobber med barn, systematisk tas opp at å slå barn, og selvsagt også kvinner, og drive med annen fysisk og psykisk vold, er strengt forbudt etter norsk lov. Det må også gjennomføres en bred opplysningskampanje om opplysnings-, melde- og avvergingsplikten for å gjøre hele befolkningen og alle som jobber med barn, godt kjent med lovbestemmelsene om at alle har plikt til å melde fra når man har begrunnet mistanke om at slikt skjer – og at det å ikke melde fra kan være straffbart.

Det er ofte blitt påpekt at samarbeidet mellom skoler, barnehager, barnevern, fritidsklubber m.fl. og politiet i slike saker hemmes av at aktørene har ulik oppfatning av taushetsplikten. Det er behov for at regjeringen utarbeider en felles veileder om forståelse av unntaksreglene fra denne plikten og om opplysnings-, melde-

og avvergingsplikten, slik at samarbeidet på tvers av etatene i arbeidet mot sosial kontroll og vold i nære relasjoner fungerer etter hensikten. Herunder er det også behov for å presisere i lov eller forskrifts form at sosial kontroll også kan utløse opplysningsplikten til barnevernet.

3. *At gutter og jenter utsettes for mange former for langvarig psykisk press og sterke forventninger om å inngå arrangerte ekteskap.*

I den store og viktige debatten som «de skamløse jentene» og etter hvert også noen gutter har reist, har det blitt klart at langt flere rammes av slike arrangerte ekteskap med press og liten grad av reell frivillighet enn av det mange tradisjonelt oppfatter som tvangsekteskap. Dette kan ta ulike former, men det handler om at storfamilie bruker mange andre virkemidler for å få sin vilje enn innesperring og frihetsberøvelse, fysisk vold eller trusler om vold, drap og drapsforsøk, bortføring og tilbakeholdelse i et annet land m.m. – som er det de fleste forbinder med tvangsekteskap. Selv høyt utdannede unge i de berørte miljøene forteller at de ikke ser noen annen utvei enn arrangert ekteskap når de vet at konsekvensen av å si nei i praksis vil bety slutten på all kontakt med sine nærmeste. Det vil si totalt brudd med familien, ingen mulighet til å besøke områdene familien kommer fra, å måtte gi avkall på all arv og eiendom og at de får skylda for at familien mister sin ære blant klaner og kaster. I noen tilfeller kan presset være mer konkret og direkte, som at moren eller andre i familien vil sultestrikke, eller endog ta sitt liv, hvis gutten eller jenta ikke føyer seg.

I straffeloven § 253 står de to ordene «utilbørlig press» sist i en oppramsing som begynner med «vold, frihetsberøvelse» m.m. Det er ingen beskrivelse eller presisering i loven av hva lovgiver, dvs. Stortinget, legger i disse to ordene, slik det er vanlig å gjøre på viktige punkter i loven. De som jobber med disse sakene i politiet, har pekt på at når utilbørlig press bare står nevnt i en oppramsing av ord som er knyttet til vold, er det lett å forstå det på en for innsnevrende måte. Det fins imidlertid én enkelt dom i Høyesterett om tvangsekteskap som alene bygger på langvarig systematisk psykisk press fra en far. Den kan sammen med erfaringene til politiet, «de skamløse jentene» og andre gi grunnlag for å gjøre en tilføyelse til § 253 som klargjør og omtaler begrepet «utilbørlig press» på en mer opplysende måte og får fram at paragrafen slår inn når den reelle frivilligheten begrenses, uansett hvordan dette skjer. Dette vil gi dem som jobber med disse sakene, et mer presist redskap, og det vil også gi nødvendig opplysning til alle som deler den rådende tradisjonelle oppfatningen om at tvangsekteskap handler om bortføringer, trusler om vold og drap osv.

Videre er det behov for å utvide og forsterke lovgivningen mot tvangsekteskap på flere andre punkter. Det

må slås fast at den også gjelder for utenomrettslige eller religiøse ekteskap, fordi det er kjent at en god del gifter seg kun på denne måten. Det må også gjøres klart at det å kreve såkalte ærbarhetsattester og uskyldighetskontroller av kvinner før inngåelse av ekteskap er krenkende, og loven må gi dem beskyttelse mot dette, også når det skjer på andre måter enn via helsepersonell. Likeledes må melde- og avvergingsplikten utvides til også å omfatte tvangsekteskap og dermed også arrangerte ekteskap med psykisk press. Det vil si at hvis den som har kjennskap til at det kan forberedes denne type ekteskap uten å melde fra til myndighetene slik at dette kan avverges, kan bli rammet av straffeloven § 196 om avvergingsplikt. Forslagsstillerne mener også at det er på tide å konkludere i diskusjonen om å forby søskenbarnektenskap, som har pågått lenge etter at Folkehelseinstituttet dokumenterte helsemessige problemer knyttet til dette. I dag vet man også at et forbud vil ha stor betydning for omfanget av tvangsekteskap, herunder arrangerte ekteskap med psykisk press, og dette til sammen tilsier at regjeringen bør legge fram forslag om et slikt forbud.

4. *At religiøse ekteskap brukes som redskaper for sosial kontroll og mannens dominans over kvinnen, og ikke følger norsk lov.*

Når kvinner får skilsmisse etter norske lover fra ekteskap som er inngått uten reell frivillighet, får de likevel ofte problemer med at de religiøse ekteskapene i moskeene ikke blir opphevet, fordi mannen ikke godtar det. Det er påvist i en rekke artikler av «de skamløse jentene» og i Aftenposten- og NRK-reportasjer hvordan mannen bare kan nekte – og gifte seg med flere andre uten å måtte godta skilsmisse fra den kvinnen han har vært gift med. Han kan også inngå religiøse ekteskap med mindreårige som en slags forberedelse til arrangerte ekteskap og tvangsekteskap, og mange lever også i forhold med bare religiøse eller utenomrettslige ekteskap. Disse er basert på sharialover, og for å komme ut av dem må kvinnene prøve å skaffe penger for å betale tilbake store beløp i medgift, eller reise til en shariadomstol i utlandet – noe de sjelden gjør i redsel for å bli utsatt for fare. I Oslo er det kjent at enkelte moskeer, som den bosniske moskeen og Rabita-moskeen, gir kvinnen religiøs skilsmisse straks hun har fått det på lovlig vis etter norsk lov. Moskeer og andre trossamfunn må kunne fortsette å ha religiøse seremonier når ekteskap inngås, men i deres regelverk må det kreves at de forholder seg til norsk lov.

5. *At kvinner presses til ikke å ta imot jobber og tiltaksplasser fra Nav fordi de skal overholde fundamentale regler.*

Fra dem som jobber lokalt i Nav, og andre i de berørte miljøene tas det opp at kvinner må si nei til jobber og tiltak på grunn av religiøse og kulturelle skikker og regler – som at de som er i omsorgsyrker ikke kan berøre

menn, ikke kan jobbe i butikker og restauranter og hoteller hvor det selges alkoholholdig drikke, eller der det ikke bare selges halalmat, eller at de må ha en bestemt bekledning uansett jobb osv. Stortinget vedtok i juni 2016 enstemmig under behandlingen av integreringsmeldingen, Meld. St. 30 (2015–2016) og Innst. 399 S (2015–2016), at reglene skulle strammes inn, slik at man ikke skulle kunne si nei til jobber og tiltak fra Nav på slikt grunnlag. Men det er ikke kjent at noe er gjort av regjeringen eller Nav sentralt for å følge opp dette vedtaket overfor de lokale kontorene, slik at det kan bli fulgt opp i praksis der. Ifølge flere som jobber med dette lokalt, har de ikke fått noen nye og klare signaler eller retningslinjer for å praktisere regelverket strengere på dette punktet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

Stortinget ber regjeringen innføre nasjonale regler om at:

1. det ikke skal gjøres unntak fra felles svømmeundervisning og felles gymnastikk og fysisk aktivitet uten at det er en klar pedagogisk begrunnelse for det.
2. deltakelse på leirskole sidestilles med den øvrige undervisningen slik at alle deltar, og det legges opp til mer involvering og informasjon til foreldrene om hvor mye dette betyr for integrering og kunnskap om natur og friluftsliv.
3. det innen voksenopplæring og andre offentlige tilbud ikke skal tillates at man bryter med grunnprinsippet om likestilling og praktiserer kjønnssegregerte opplegg i undervisningen.
4. skoler, skolehelsetjeneste, helsestasjoner og andre må undervise barn og unge i likestilling, i forbudet mot vold mot barn, i retten til medvirkning og samtykke ved utenlandsopphold og til å gjøre egne frie valg av partner når den tid kommer.

II

Stortinget ber regjeringen om å:

1. gjøre tilsyn med og åpenhet om opplegget i koranskoler og andre trossamfunns skoler til en del av betingelsene for å få statsstøtte. Viktige faktorer her bør være bruk av norsk språk og at man ikke fremmer ekstreme holdninger og kjønnssegregering fra barnsben av.
2. ta konkret initiativ til å opprette en egen utdanning for norske imamer og tilsvarende for andre religiøse ledere som ikke har slike tilbud. De som har slik

utdanning fra utlandet, må få tilbud om etterutdanning.

III

Stortinget ber regjeringen om å:

1. innføre rutiner for rapportering slik at skoler, barnehager, barnevernet, kommuner, fylkeskommuner, Nav, m.fl. går sammen om å utarbeide konkrete oversikter over barn som er etterlatt i familiens opprinnelsesland, slik at ambassadene kan undersøke situasjonen til de norske barna som er i de landene de har ansvar for.
2. gjennom forslag til lovendring eller i forskrifts form gi ambassadene bedre muligheter til å hjelpe barn hjem ved at de får en klarere hjemmel for å utstede nødpass til mindreårige uten foreldrenes samtykke, og at de får bedre mulighet til å finansiere barnas hjemreise.
3. pålegge skoler, barnehager, Nav og andre som får vite om at barn er etterlatt i langvarige opphold i utlandet, at de uten unntak raskt må melde bekymringen til barnevernet.
4. utarbeide et forslag til endringer i barnevernloven slik at barnevernet skal gjøre det som er mulig for å hjelpe barn som er etterlatt i utlandet, og bruke hele sitt register av virkemidler, uansett hvilket land barnet oppholder seg i.
5. sørge for å bygge kunnskap og beredskap blant alle som jobber med barn, slik at de tidlig kan ta tak i signaler om og bekymringer for at barn kan bli sendt ut av landet og etterlatt der.

IV

Stortinget ber regjeringen om å:

1. i forslag til lovendring eller i forskrifts form presisere at sosial kontroll også kan utløse opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnevernloven § 6-4, og avvergingsplikten, jf. straffeloven § 196.
2. utarbeide en veileder i forståelse av opplysnings- og avvergingsplikten og av unntaksreglene fra taushetsplikten, slik at forvaltningslovens regler om taushetsplikt ikke hindrer samarbeid på tvers av etatene i arbeidet mot sosial kontroll og vold i nære relasjoner.
3. gjennomføre en bred opplysningskampanje om opplysnings-, melde- og avvergingsplikten for å gjøre alle som arbeider med barn, og befolkningen ellers godt kjent med dette.
4. gi retningslinjer om at skoler og barnehager og andre virksomheter i foreldremøter og foreldresamtaler systematisk må ta opp at å slå barn, og selv sagt også kvinner, og drive med annen fysisk og psykisk vold, er strengt forbudt etter norsk lov.

V

Stortinget ber regjeringen om å gjennomgå lovgivningen mot tvangsekteskap med sikte på å fremme forslag om å forbedre og utvide den slik at:

1. lovbestemmelsen om tvangsekteskap og dermed også arrangerte ekteskap med ulike former for psykisk press presiseres til også å omfatte utenomrettslige religiøse ekteskap.
2. straffeloven § 253 får en tilføyelse som klargjør og omtaler ordene «utilbørlig press» på en mer utfyllende og opplysende måte, hvor det presiseres at når den reelle frivilligheten begrenses, kan dette alene gi straffskyld, uansett hvilke former den emosjonelle påvirkningen har.
3. melde- og avvergingsplikten i straffeloven § 196 utvides til også å omfatte tvangsekteskap og dermed også arrangerte ekteskap med psykisk press.
4. det gis lovbeskyttelse mot at kvinner utsettes for den krenkelsen eller det overgrepet det er når det kreves såkalte ærbarhetsattester og uskyldighetskontroller før inngåelse av ekteskap, også når dette skjer på andre måter enn ved hjelp av helsepersonell.
5. det utarbeides forslag til forbud mot søskenbarnekteskap ut ifra at Folkehelseinstituttet har dokumen-

tert helsemessige problemer med dette, og at det vil ha stor betydning for omfanget av tvangsekteskap og dermed arrangerte ekteskap med psykisk press.

VI

Stortinget ber regjeringen om å legge fram lovfor-
slag om at en skilsmisse etter norsk lov må anses å gjelde for alle innbyggere av landet, også de som har inngått religiøse ekteskap. Reglene for religiøse ekteskap må være i samsvar med norsk lov på punkter som flerkoneri, ekteskap med mindreårige, tvangsekteskap m.m. Det må utredes sanksjoner mot trossamfunn som ikke aksepterer dette.

VII

Stortinget ber regjeringen sørge for at det:

1. gis klarere retningslinjer til lokale Nav-kontorer om oppfølging av Stortingets vedtak under behandlingen av integreringsmeldingen om å stramme inn reglene om at man ikke kan si nei til jobber og tiltaksplasser på grunn av religiøse skikker og tradisjoner.
2. ikke tillates noen former for kjønnssegregering og brudd på prinsippene om likestilling i Navs kurstilbud og opplæring.

30. januar 2018

Jonas Gahr Støre

Masud Gharakhani

Lene Vågslid

Siri Gåsemyr Staalesen

Maria-Karine Aasen-Svensrud

Jan Bøhler

